

Referanser: KM 16/17, KR 40/20, KR 64/20, KR 80/20, KM 15/21

Arkivsak: 21/04150-1

Saksdokumenter:

Mer himmel på en truet jord - Kirkerådets handlingsplan 2022-2024

Mer himmel på en truet jord – Kirkerådets handlingsplan 2022-2024

Sammendrag

Denne saken er en oppfølging av saken KM 15/21 «Mer himmel på en truet jord- Den norske kirkes arbeid med klima, miljø og bærekraft mot 2030» på Kirkemøtet 2021.

Realiseringen av vedtaket i denne saken berører alle enheter i Den norske kirke, og dreier seg om perioden helt frem mot 2030. Denne handlingsplanen har hovedfokus på hvordan Kirkerådet skal iverksette oppfølgingen av de 26 punktene i vedtaket i treårsperioden 2022-2024.

Forslag til vedtak

Kirkerådet vedtar følgende handlingsplan til «Mer himmel på en truet jord- Den norske kirkes arbeid med klima, miljø og bærekraft» for perioden 2022-2024 og ber om rapportering på handlingsplanen etter dette.

Kirkerådet ber om at det i forbindelse med rapporteringen også skisseres hvordan Den norske kirke skal fortsette å redusere egne utslipp fram mot 2030.

- 1.1.1 Utarbeide «grønt årshjul» for menigheter med tider for faste og fest, kontemplasjon og aksjon, og utvikle og gjøre tilgjengelig ressurser for bønn, bibelstudie- og samtalegrupper, stillhet, meditasjon og sorgarbeid.
- 1.2.1 Utvikle e-læringskurs om bærekraftsmålene.
- 1.3.1 Utvikle pedagogiske ressurser til Bærekraftsboka og Bispemøtets hefte «Guds skaperverk – vårt hjem».
- 1.4.1 Utvikle plattform for teologi og handlingsplaner i møte med klimatrusselen i samarbeid med andre kirkesamfunn i Norge og skape interreligiøse allianser bl.a. gjennom samarbeid i STL.
- 1.4.2 Utvikle webinar og ressurser for grønn religionsdialog og felles klima- og miljøsamhandling.
- 2.1.1 Fastsette retningslinjer for reising for ansatte og folkevalgte, og drøfte resultater og videre tiltak for ansatte årlig i nasjonalt kontaktmøte.

- 2.1.2 Sikre reduksjon i utslipp fra biltransport gjennom forsøksprosjekt med bruk av elbiler ved tjenestereiser og etablering av avtaler med bilkollektiver som virksomheter i Den norske kirke kan benytte seg av.
- 2.1.3 Opprette et klimafond av kompensasjonsmidler for klimautslipp ved reising, og utvikle kriterier for årlig innbetaling og for bruk av fondet.
- 2.2.1 Gjennomføre i samarbeid med KA årlig digitalt kurs for kirkelige fellestråd om hvordan de kan bli miljøfyrtårn eller grønt fellestråd.
- 2.2.2 Gjennomføre klimafotavtryksanalyse i 2023 for året 2022 med påfølgende utvikling av klimabudsjetter og råd om tiltak.
- 2.2.3 Innarbeide klima- og miljøperspektiver i arbeid med kirkebevaringsprogrammet og i egen eiendomsforvaltning.
- 2.2.4 Innarbeide klimafotavtrykk som kriterium i forbindelse med søknader knyttet til nye kirkebygg.
- 2.3.1 Inkludere krav om rettferdig handel og bærekraft ved innkjøp, anskaffelser og kapitalforvaltning i Kirkemøtesak om økonomisk etikk til Kirkemøtet 2022.
- 2.4.1 Følge opp partssammensatt utvalg med konkrete tiltak om arbeidsgiverpolitikk som fremmer bærekraft og stille krav til bispedømmene om måloppnåelse.
- 2.5.1 Justere investeringsstrategien slik at egen kapital brukes til å fremme bærekraft.
- 2.6.1 Utrede ulike kompensasjonsordninger med sikte på valg av kompensasjonsordning for 2030.
- 2.7.1 Videreutvikle og promotere «grønne menigheter» som et godt verktøy for rekruttering av nye og oppfølging av eksisterende grønne menigheter, bl.a. gjennom involvering av kirkens ungdom i dette arbeidet.
- 2.8.1 Lage e-læringskurs om hvordan Miljøfyrtårnportalen kan brukes til å registrere grønn menighet.
- 2.9.1 Følge opp at bispedømmerådene vedtar egne handlingsplaner og spesifisere Kirkerådets handlingsplan når det gjelder prioriteringer i forhold til tid, ansvar, samarbeid og budsjett.
- 3.1.1 Etablere en kommunikasjonsstrategi for å få frem kirkens unike stemme i offentligheten.
- 3.1.2 Sikre at nasjonale kirkeledere deltar på arenaer hvor klima og miljø diskuteres.
- 3.1.3 Fortsette strategisk påvirkningsarbeid i nært samarbeid med andre aktører.
- 3.2.1 Jobbe kontinuerlig i og gjennom ForUM for utvikling og miljø, Klimavalgalliansen, Broen til fremtiden og andre samarbeidskonstellasjoner i Norge og globalt (Gjelder også 3.3.1)
- 3.4.1 Utvikle kurs, for eksempel e-læringskurs, om samers natursyn, deres teologiske perspektiver og tilhørende praktiske konsekvenser for vår bruk av natur.
- 3.5.1 Tematisere forbrukersamfunnet som en etisk utfordring i den offentlige debatt og iverksette kampanjer der noen går foran og gjør klima- og miljøvennlige valg for endret livsstil.
- 3.6.1 Utvikle og spre kunnskap om biologisk mangfold, samt iverksette konkrete tiltak knyttet til kirkens egne arealer, eller arealer som kirken forvalter for samfunnet. Delta i ForUM-samarbeid om biologisk mangfold
- 3.7.1 Promotere Kirkens Nødhjelps fasteaksjon og «grønne misjonsprosjekter» som en del av grønne menigheters arbeid, samt fortsette deltakelsen i økumeniske, interreligiøse og internasjonale samarbeidsfora

- 3.7.2 I forberedelsen til og oppfølging etter generalforsamlingene i KV (2022), LVF, KEK (2023) og CCME (klimatema), bruke vår innflytelse strategisk, blant annet knyttet til tilstøtende temaer som bærekraftsmålene.
- 3.8.1 Synliggjøre SKRs arbeid med urfolks erfaringer og engasjement for klima og miljø, blant annet gjennom deltakelse på Broen til fremtiden.
- 3.9.1 Ivareta dette perspektivet bl.a. gjennom arbeidet med Bærekraftsboka og konferansen Broen til fremtiden.
- 4.1.1 Kartlegge og bruke eksisterende teologiske, pedagogiske, økumeniske, økologiske og interreligiøse ressurser.
- 4.2.1 Inkludere perspektiver på bærekraft, klima og miljø i arbeidet med revisjon av plan for trosopplæring.
- 4.3.1 Bidra til erfaringsutveksling av gode lokale tiltak gjennom arbeidet med Grønn menighet. Etablere noen gode nasjonale felles tiltak og ordninger.
- 4.3.2 Motivere til lokalt samarbeid gjennom gjenbruksbutikkene.
- 4.4.1 Utarbeide ressurser i samarbeid med retreatbevegelsen, Korsveibevegelsen, samarbeidende organisasjoner og andre.

Saksorientering

Bakgrunn

I denne handlingsplanen foreslås det hvordan Kirkerådet skal følge opp vedtaket i Kirkemøtesaken KM 15/21 *Mer himmel på en truet jord* i perioden 2022-2024. Denne saken vakte stort engasjement da den ble behandlet på Kirkemøtet. Kirkemøtet konkretiserte og forsterket vedtaket som var lagt fram i sakspapiret fra Kirkerådet og ga tydelig uttrykk for en forventning om ambisiøs oppfølging.

Engasjementet for sosialetikk og vern om skaperverket har lenge stått sterkt i Den norske kirke. Det reflekterer kirkens respons på de enorme globale utfordringene som klima-, miljø- og rettferdsspørsmål utgjør i dag. Med utgangspunkt i kirkens trosgrunnlag, teologi og selvforståelse har dette engasjementet bidratt til mange tiltak på ulike områder.

Også dette nye vedtaket fra Kirkemøtet omfatter svært mange sider ved Den norske kirkes virksomhet, deriblant arbeidsgiverpolitikk, innkjøp og kapitalforvaltning, Kirkerådets og bispedømmerådernes kontakt med lokalkirken, ivaretagelse av kirkebygg, og kirkens teologi og fromhetsliv. Klima og miljø må være et aspekt ved alle sider av Den norske kirkes arbeid de neste årene dersom kirkens bidrag til bærekraftsmålene og målet om 53 % reduksjon av utslipp skal kunne nås innen 2030. Kirkerådet leder Den norske kirkes arbeid på nasjonalt nivå og må initiere de nødvendige endringene.

I et forsøk på å systematisere ulike mål og tiltak, beskriver kirkemøtesaken fire hovedområder: 1. Teologien som ligger til grunn, 2. Utslipp og miljøbelastning fra kirkens egen virksomhet, 3. Kirkens stemme og påvirkningsmulighet i det offentlige rom, og 4. kirkens veiledning overfor den enkelte som utfordrer til erkjennelse, omvendelse og endret atferd. Handlingsplanen følger den samme inndelingen.

Vedtaket fra Kirkemøtet inneholder i alt 26 vedtakspunkter under disse fire hovedområdene. Forslag til vedtak i denne handlingsplanen tar utgangspunkt i disse 26 vedtakspunktene.

1. Styrke den teologiske bevisstheten om sammenhengen mellom troen på Den treenige Gud og klima, miljø og bærekraft ved å Kirkens teologi preger menighetene, ansatte, medlemmene og samfunnet. Derfor er teologisk bevissthet om sammenhengen mellom tro og klima, miljø og bærekraft, sentralt.

1.1 - etterleve vårt gudgitte kall, vårt forvalter- og medarbeideransvar i møte med dagens klima- og miljøutfordringer i kirkens forkynnelse, undervisning, diakoni og kommunikasjon

1.1.1 Utarbeide «grønt årshjul» for menigheter med tider for faste og fest, kontemplasjon og aksjon, og utvikle og gjøre tilgjengelig ressurser for bønn, bibelstudie- og samtalegrupper, stillhet, meditasjon og sorgarbeid.

1.2 - styrke ansattes kompetanse om og engasjement for kirkens bidrag til å nå bærekraftsmålene

1.2.1 Utvikle e-læringskurs om bærekraftsmålene.

1.3 - ta i bruk på alle plan i kirken Bispemøtets dokument «Guds skaperverk – vårt hjem» og Bærekraftsboka

1.3.1 Utvikle pedagogiske ressurser til Bærekraftsboka og Bispemøtets hefte «Guds skaperverk – vårt hjem»»

1.4 - inspirere til samarbeid lokalt, nasjonalt og internasjonalt med alle mennesker av god vilje og styrke den interreligiøse dialogen om klima og miljø

1.4.1 Utvikle plattform for teologi og handlingsplaner i møte med klimatrusselen i samarbeid med andre kirkesamfunn i Norge og skape interreligiøse allianser bl.a. gjennom samarbeid i STL.

1.4.2 spørsmålet gjennom blant annet samarbeidet i STL.

1.4.3 Utvikle webinar og ressurser for grønn religionsdialog og felles klima- og miljøsamhandling.

2. Redusere Den norske kirkes egne utslipp og miljøbelastning gjennom å

Den norske kirke er en stor organisasjon med ansvar for konkrete klimagassutslipp og miljøpåvirkning. Den må derfor kutte minst like mye i egne utslipp som man forventer at andre aktører og sektorer skal gjøre.

2.1 - kutte klimautslipp fra reisevirksomhet med 60 % innen 2030

2.1.1 Fastsette retningslinjer for reising for ansatte og folkevalgte, og drøfte resultater og videre tiltak for ansatte årlig i nasjonalt kontaktmøte

2.1.2 Sikre reduksjon i utslipp fra biltransport gjennomforsøksprosjekt med bruk av el-biler ved tjenestereiser

og etablering av avtaler med bilkollektiver som virksomheter i Den norske kirke kan benytte seg av.

- 2.1.4 Opprette et klimafond av kompensasjonsmidler for klimautslipp ved reising, og utvikle kriterier for årlig innbetaling og for bruk av fondet.
- 2.2 - prioritere bærekraft og utslippsreduksjoner i forvaltning av kirkebygg, og vektlegge klimafotavtrykk ved nye kirkebygg
  - 2.2.1 Gjennomføre i samarbeid med KA årlig digitalt kurs for kirkelige fellesråd om hvordan de kan bli miljøfyrtårn eller grønt fellesråd.
  - 2.2.2 Gjennomføre klimafotavtrykksanalyse i 2023 for året 2022 med påfølgende utvikling av klimabudsjetter og råd om tiltak.
  - 2.2.3 Innarbeide klima- og miljøperspektiver i arbeid med kirkebevaringsprogrammet og i egen eiendomsforvaltning.
  - 2.2.4 Innarbeide klimafotavtrykk som kriterium i forbindelse med søknader knyttet til nye kirkebygg.
- 2.3 - stille strenge krav om rettferdig handel og bærekraft ved innkjøp, anskaffelser og kapitalforvaltning
  - 2.3.1 Inkludere krav om rettferdig handel og bærekraft ved innkjøp, anskaffelser og kapitalforvaltning i Kirkemøtesak om økonomisk etikk til Kirkemøtet 2022.
- 2.4 - utvikle en arbeidsgiverpolitikk som fremmer bærekraft.
  - 2.4.1 Følge opp partssammensatt utvalg om arbeidsgiverpolitikk med konkrete tiltak som fremmer bærekraft og stille krav til bispedømmene om måloppnåelse.
- 2.5 - bruke egen kapital til å fremme bærekraft.
  - 2.5.1 Justere investeringsstrategien slik at egen kapital brukes til å fremme bærekraft.
- 2.6 - gjøre Den norske kirke klimanøytral fra 2030 ved at virksomheten kompenserer for sine utslipp.
  - 2.6.1 Utrede ulike kompensasjonsordninger med sikte på valg av kompensasjonsordning før 2030.
- 2.7 - revidere Grønn menighet med mål om å styrke forpliktelsen, engasjement og motivasjon i klimaarbeidet lokalt.
  - 2.7.1 Videreutvikle og promotere «grønne menigheter» som et godt verktøy for rekruttering av nye og oppfølging av eksisterende grønne menigheter.
- 2.8 - stimulere alle menigheter til å bli Grønn Menighet innen 2030
  - 2.8.1 Lage e-læringskurs om hvordan Miljøfyrtårnportalen brukes til registrering av grønn menighet.
- 2.9 - utarbeide konkrete handlingsplaner i Kirkerådet og bispedømmerådene og foreta tilhørende prioriteringer i budsjettarbeidet
  - 2.9.1 Følge opp at bispedømmerådene vedtar egne handlingsplaner og spesifisere Kirkerådets handlingsplan når det gjelder prioriteringer i forhold til tid, ansvar, samarbeid og budsjett

3. Påvirke politikk og handlingsmønster ved blant annet å

Klima- og miljøproblemene er globale og angår alle mennesker. Likevel har trossamfunn et særlig ansvar for å løfte fram skaperverkets egenverdi, miljø- og klimakrisens moralske aspekter og synliggjøre tro og håp som drivkraft for endring.

3.1- være en tydeligere stemme i samfunnsdebatten

3.1.1 Etablere en kommunikasjonsstrategi for å få frem kirkens unike stemme i offentligheten.

3.1.2

3.1.3 Sikre at nasjonale kirkeledere deltar på arenaer hvor klima og miljø diskuteres.

3.1.4 Fortsette strategisk påvirkningsarbeid i nært samarbeid med andre aktører.

3.2- være en pådriver for at det norske samfunnet følger forskningsbaserte råd fra FN og IEA (det internasjonale energibyrået) for å kunne oppfylle forpliktelsene som ligger i Parisavtalen og bærekraftsmålene.

3.2.1 Jobbe i og gjennom ForUM for utvikling og miljø, Klimavalgalliansen, Broen til framtiden og andre samarbeidskonstellasjoner i Norge og globalt.

3.3- be den norske regjeringen lytte til anbefalingene fra IEAs rapport NetZero by 2050 A Roadmap for the Global Energy Sector, May 2021 om å stanse ytterligere leteaktivitet etter olje og gass på norsk sokkel.

3.3.1 Jobbe kontinuerlig i og gjennom ForUM for utvikling og miljø. Klimavalgalliansen, og andre samarbeidskonstellasjoner i Norge og globalt.

3.4- inkludere urfolks kunnskap og erfaringer om bruk av naturen.

3.4.1 Utvikle kurs om samers natursyn, deres teologiske perspektiver og tilhørende praktiske konsekvenser for vår bruk av natur.

3.5- oppmuntre myndighetene til å ta effektive grep som bidrar til at enkeltpersoner kan endre sin livsstil i bærekraftig retning

3.5.1 Tematisere forbrukersamfunnet som etisk utfordring i den offentlige debatten og iverksette kampanjer der noen går foran og gjør klima- og miljøvennlige valg for endret livsstil.

3.6- øke bevisstheten om og vern av biologisk mangfold, både i eget arbeid og politisk påvirkningsarbeid

3.6.1 Utvikle kunnskap og bevissthet om biologisk mangfold, samt iverksette konkrete tiltak knyttet til kirkens egne arealer, eller arealer som kirken forvalter for samfunnet. Delta i ForUM-samarbeid om biologisk mangfold.

3.7- i nært samarbeid med Kirkens Nødhjelp/ ACT Alliance, Det lutherske verdensforbund, Kirkenes verdensråd, og Samarbeid menighet og misjon (SMM)- organisasjonene, ha særlig oppmerksomhet på internasjonalt samarbeid og solidaritet og vise hvordan lokalt og globalt engasjement henger sammen

- 3.7.1. Promotere Kirkens Nødhjelps fasteaksjon og «grønne misjonsprosjekter» som en del av grønne menigheters arbeid, samt fortsette deltakelsen i de mange økumeniske, interreligiøse og internasjonale samarbeidsfora.
- 3.7.2 I forberedelsen til og oppfølging etter generalforsamlingene i KV (2022), LVF, KEK (2023) og CCME (klima-flyktning), bruke innflytelse strategisk, blant annet knyttet til temaer som bærekraftsmålene.

3.8- være særlig oppmerksom på at arbeidet med det grønne skiftet ikke uforholdsmessig griper inn i og rammer samers og andre urfolks livsgrunnlag

- 3.8.1 Synliggjøre SKRs arbeid med urfolks erfaringer og engasjement for klima og miljø, blant annet gjennom deltakelse på Broen til fremtiden.

3.9- styrke bevisstheten om at det grønne skiftet ikke skal bidra til økt sosial og økonomisk ulikhet i vårt samfunn

- 3.9.1 Ivareta dette perspektivet bl.a. gjennom arbeidet med Bærekraftsboka og konferansen Broen til fremtiden.

4. Utfordre til erkjennelse, omvendelse og endret atferd i møte med et truet skaperverk gjennom å

Klima- og miljøkrisens kompleksitet og omfang kan bare løses i samspillet mellom myndigheter, næringsliv, sivilsamfunn og enkeltmennesker. Samtidig som kirken arbeider for interne tiltak og politisk overfor myndigheter og samfunn må den oppmuntre sine medlemmer til erkjennelse, omvendelse og endret atferd.

4.1 - tilby kurs, bibelstudier og samtalegrupper om teologiske perspektiver på klima og miljø

- 4.1.1 Kartlegge og gjøre kjent eksisterende teologiske, pedagogiske, økumeniske, økologiske og interreligiøse ressurser.

4.2 - motivere menighetene til å styrke perspektivene på bærekraft, klima og miljø i trosopplæringen og konfirmasjonsundervisningen

- 4.2.1 Inkludere perspektiver på bærekraft, klima og miljø i arbeidet med revisjon av plan for trosopplæring.

4.3 - stimulere til handlingsalternativer, slik som å handle lokalt, etisk og økologisk, benytte seg av gjenbruk, bytte- og utlånsordninger og klimavennlige arrangementer i lokalsamfunnet

- 4.3.1 Bidra til erfaringsutveksling av gode lokale tiltak gjennom arbeidet med Grønn menighet.
- 4.3.2 Motivere til lokalt samarbeid gjennom gjenbruksbutikkene.

4.4- Vise hvordan kristen tro og håp kan oppmuntre den enkelte til radikale endringer av forbruksmønster

- 4.4.1 Utarbeide ressurser i samarbeid med retreatbevegelsen, Korsveibevegelsen, samarbeidende organisasjoner og andre.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Vedtakene som gjelder teologi og politisk påvirkning, vil følges opp innenfor ordinær drift. Vedtakene som gjelder Den norske kirkes egne utslipp, vil i ulik grad ha kostnader knyttet til oppfølging. Årlig oppfølging av ønskede utslippsreduksjoner vil synliggjøre i hvilken grad målene nås. Dersom målene ikke ligger an til å nås, kan det måtte iverksettes flere tiltak.

Å prioritere bærekraft og utslippsreduksjoner i forvaltning av kirkebygg, og vektlegge klimafotavtrykk ved nye kirkebygg, vil omfatte en lang rekke investeringer og enkelttiltak. Ofte er nødvendige miljø- og Enøktiltak del av et større bilde av nødvendige rehabiliteringer. De bør derfor ses i sammenheng med det nye planlagte samarbeidsprosjektet for bevaring av kirkebygg. Ofte vil slike tiltak også medføre betydelige besparelser i form av lavere fyringsutgifter. Forslag til vedtak i denne saken innebærer ikke direkte økonomiske forpliktelser, men utfordrer kirkelige fellesråd, bispedømmeråd og Kirkerådet til å prioritere dette innenfor sine handlingsrom. Nasjonalt vil det nå etableres et klimafond (vedtak 2.1.4) som kan brukes til tiltak for å kutte utslipp knyttet til kirkebygg. Det vil dermed være opp til fremtidige budsjettvedtak hvor mye penger som blir satt av til dette.